

2005-10-26

LS 0505-0801

Reviderad 2005-10-28

Landstingsstyrelsen

| **Handlingsprogram för omhändertagande av våldsutsatta kvinnor**

Föredragande landstingsråd: Birgitta Sevefjord

ÄRENDET

Handlingsprogram för omhändertagande av våldsutsatta kvinnor.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Landstingsrådsberedningen föreslår landstingsstyrelsen föreslå landstingsfullmäktige besluta

att anta handlingsprogrammet för omhändertagande av våldsutsatta kvinnor

att uppdra åt nämnder, styrelser och bolag att under år 2006 utifrån handlingsprogrammet utarbeta lokala handlingsprogram för omhändertagandet av våldsutsatta kvinnor

att uppdra åt landstingsstyrelsen att genomföra utbildningsinsatser av personal för ökad kompetens, bättre rutiner och beredskap vid omhändertagandet av våldsutsatta kvinnor

att uppdra åt landstingsstyrelsen att organisera en central stödfunktion.

att avrapportera till landstingsstyrelsen under år 2007.

Landstingsstyrelsen har på landstingsfullmäktiges uppdrag låtit utarbeta ett handlingsprogram för bättre omhändertagande av våldsutsatta kvinnor. Arbetet har bedrivits i en arbetsgrupp med representation från samliga i landstingsfullmäktige representerade politiska partier.

Bilagor

Enligt bilageförteckning

2005-10-26

LS 0505-0801

Handlingsprogrammet skall utgöra stöd och vägledning utformandet av lokala handlingsplaner inom landstingets verksamheter. För att kunna genomföra de lokala programmen kan detta vara av vikt att etablera samverkan med kommuner, polis, frivilligorganisationer och andra aktörer utanför landstinget.

Målgrupper för programmet inkluderar politiker, andra beslutsfattare inom landstinget verksamhetschefer och personal i alla relevanta delar av vården – den landstingets egen regi såväl som de privata vårdgivare som landstinget har avtal med. Dessutom är förhoppningen att också nå myndigheter och organisationer av betydelse för samverkan, samt personalen inom kollektivtrafiken.

I landstingsstyrelsens förslag till budget för år 2006 och de närmast följande åren, har avsatts 1 mkr per år för inrättandet av central stödfunktion inom landstingsstyrelsens förvaltning samt till ökad kompetens och bättre rutiner och beredskap för upptäckt, bemötande och behandling av våldsutsatta kvinnor inom landstingets vård och omsorg. Utbildning i förbättrat omhändertagande av våldsutsatta kvinnor och deras barn riktad till alla personalgrupper, bör i första hand inrymmas i den reguljära personalutbildningen. Handlingsprogrammet visar vilken typ av kunskap som i första hand bör fördjupas hos landstingets personal och vilka personalgrupper som är mest aktuella för utbildning.

Det långsiktiga målet är att förebygga våld mot kvinnor och barn. En ökad medvetenhet och kunskap inom området leder sannolikt till fler och tidigare upptäckt av våldet. Handlingsprogrammet relaterar väl till kapitlet om hälso- och sjukvård i Folkhälsopolicyn och kan ses som en fördjupad del av kapitlet vad gäller kvinnor och barn.

Ingela Nylund Watz

Birgitta Sevefjord

Anders Lönn

2005-10-26

LS 0505-0801

ÄRENDET OCH DESS BEREDNING

Landstingsfullmäktige gav i november 2003 landstingsstyrelsen i uppdrag att utarbeta ett länsövergripande handlingsprogram för hur misshandlade kvinnor och deras barn ska bemötas inom vård och omsorg. I april 2004 beslutade landstingsstyrelsen att tillsätta en politisk styrgrupp för att utarbeta handlingsprogrammet. Styrgruppen består av en representant från varje parti i landstingsfullmäktige. Styrgruppen har sedan juni 2004 tillsammans med en tjänstemannagrupp från Centrum för Folkhälsa utarbetat handlingsprogrammet. Landstinget har berett remissinstanserna möjlighet att senast den 31 augusti 2005 yttra sig över Handlingsprogrammet.

Handlingsprogrammet bifogas (bilaga).

Yttranden har inhämtats från pensionärsrådet, färdtjänstnämnden, kultur- och utbildningsnämnden, patientnämnden, regionplane- och trafiknämnden, Folktandvården AB, Locum AB, AB Storstockholms Lokaltrafik, Waxholms Ångfartygs AB, Stockholms läns sjukvårdsområde, Danderyds sjukhus AB, Karolinska Universitetssjukhuset, Norrtälje sjukhus AB, Södersjukhuset AB, Södertälje sjukhus, ROKS, RFSL, RSMH Stockholms läns distrikt, Rädda Barnen, SRF Stockholms och Gotlands län, Stockholms stift Svenska kyrkan, Brottsoffermyndigheten, Kvinnofrid/Frizon Södertälje, Rikskvinnocentrum.

Synpunkter har dessutom inkommit från Socialtjänstnämnden i Stockholms stad, Botkyrka kommun och Sigtuna kommun

Följande har avstått från att yttra sig Ambulanssjukvården i Storstockholm (AISAB), S:t Eriks ögonsjukhus AB, Alla kvinnors hus, Bris region Mitt, DHR Stockholms läns distrikt, Handikappförbundens samarbetsorgan, Haninge kvinnojour, RFHL Stockholm, RFSU Stockholm, SKR, Unga Rörelsehindrade Stockholm, Brottsofferjourenas riksförbund, Psykiatri Katarinahuset, samarbetsgrupp för våldsutsatta kvinnor, Söderortspolisens familjevårdsenhet.

Utskottsbehandling

Hälso- och sjukvårdsutskottet har den 30 augusti 2005, enligt bitr. landstingsdirektörens förslag beslutat att avge yttrande enligt bitr. landstingsdirektörens synpunkter i utlåtandet.

Inför behandlingen i utskottet inhämtades synpunkter från Medicinska programberedningarna 2 och 5.

Bitr. landstingsdirektörens tjänsteutlåtande den 9 augusti 2005 bifogas (bilaga).

Ägarutskottet har den 28 september 2005, enligt bitr. landstingsdirektörens förslag, avgett följande yttrande.

”Förslaget till handlingsprogram för omhändertagna våldsutsatta kvinnor är ett välskrivet och strukturerat dokument. Handlingsprogrammet kan ses som en manual i vilken olika aktörer har möjlighet att finna faktaunderlag, åtgärdslistor och checklistor för utformandet av en lokal handlingsplan. En diger referenslista ger möjlighet till fördjupade studier. I bilagor föreslås checklistor för omhändertagande, stöd för skrivande av rättsintyg, förslag till stöd och skydd i rättsprocessen för den drabbade kvinnan m.m.

Eftersom upprepade studier visar att mörkertalet för antalet våldsutsatta kvinnor är stort är det förvaltningens uppfattning att kunskapsnivån hos den landstingsanställda personalen ytterligare måste höjas för att i ett tidigt skede upptäcka den som utsatts för våld. Detta kommer att kräva ett strukturerat angreppssätt. Implementering och uppföljning av utbildningsinsatser kommer att kräva såväl tid som ekonomiska resurser. Detta bör beaktas i det beslut som landstingsfullmäktige fattar i frågan.

Under förutsättning att handlingsplanen kompletteras med ett program för implementering och en kostnadsanalys för genomförandet kommer landstingets verksamheter att få ett tydligt och konkret instrument för att förbättra omhändertagandet av våldsutsatta kvinnor.”

Landstingets pensionärsråd har den 22 augusti 2005 anfört att rådet tagit del av och stödjer det Handlingsprogram för omhändertagande av våldsutsatta kvinnor som utformats av Stockholms läns landsting.

De goda exempel på samverkan som beskrivs på sid.18 bör stå som modell för en bredare verksamhet.

Färdtjänstnämnden har den 21 juni 2005, enligt förvaltningens förslag, avgett följande yttrande.

”Färdtjänsten är positiv till att en gemensam handlingsplan utformas för Stockholms läns landsting. Förvaltningen anser att en ökad samverkan mellan olika aktörer och ett mer systematiserat arbete är viktiga faktorer för att förebygga och motarbeta våld och övergrepp. Färdtjänstens ansvar och medverkan kan vara att öka kunskapen och medvetenheten på området i de bemötandebildningar som förvaltningen genomför för våra entreprenörer. Det är de som har den närmaste kontakten med våra resenärer.

2005-10-26

LS 0505-0801

Våldsutsatta kvinnor och barn som är färdtjänstberättigade har möjlighet till skyddad identitet i förvaltningens datasystem.”

Kultur- och utbildningsnämnden har den 20 september 2005, enligt förvaltningens förslag, avgett följande yttrande.

”Kultur- och utbildningsnämnden ser det som angeläget att ett länsövergripande handlingsprogram för hur misshandlade kvinnor och deras barn ska bemötas inom vård och omsorg.

Det föreslagna programmet tar upp väsentliga frågor och kan utgöra stöd och vägledning även för verksamheter inom kultur- och utbildningsnämndens ansvarsområden.

Nämnden vill särskilt framhålla det positiva med att lokala handlingsprogram och rutiner kan anpassas till egen verksamhet då förutsättningar och verksamhet ser olika ut.

Avslutningsvis anser kultur- och utbildningsnämnden att erforderliga utbildningsinsatser som kommer att föreslås i ett åtgärdsprogram för såväl politiker som tjänstemän tillhandahålls av landstinget centralt för att samtliga berörda inom landstinget ska ges samma möjligheter att få en till handlingsprogrammet anpassad utbildning.”

Kultur- och utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande den 3 augusti 2005 bifogas (bilaga).

Patientnämnden har den 6 september 2005, enligt förvaltningens förslag, avgett följande yttrande.

”Landstingsfullmäktige gav i november 2003 landstingsstyrelsens i uppdrag att utarbeta ett länsövergripande handlingsprogram för hur misshandlande kvinnor och deras barn ska bemötas inom vård och omsorg. Hälso- och sjukvården måste bli bättre på att identifiera våld och att vara ett stöd för de kvinnor och barn som är drabbade.

Handlingsprogrammet har arbetats fram under ledning av en politisk styrgrupp med representanter från alla partier i Stockholms läns landsting tillsammans med tjänstemän från Centrum för Folkhälsa. Programmet är baserat på genomgång av befintlig svensk och internationell litteratur.

Handlingsprogrammet ska vara ett stöd och vägledning vid utformandet av lokala handlingsplaner. Programmet innehåller förslag till rutiner och beredskap för omhändertagande av våldsutsatta kvinnor. Det understryks i programmet att alla har ett ansvar för att programmet används. Landstingets politiker har ansvar för att skapa ekonomiska och politiska förutsättningar som gör det möjligt att arbeta med våld mot kvinnor.

2005-10-26

LS 0505-0801

I programmet betonas vikten av att alla verksamheter har egna handlingsplaner och vikten av att utbilda och förändra attityder

Patientnämnden anser att förslaget till Handlingsprogram för våldsutsatta kvinnor är ett mycket väl genomarbetat styrdokument för landstingets lokala handlingsprogram. Dokumentet är mycket konkret utformat vilket ger goda förutsättningar för att programmet kommer att användas i landstingets verksamheter.”

Regionplane- och trafikkontoret har den 8 juni 2005 anfört att det föreslagna handlingsprogrammet är mycket angeläget. Den långsiktiga utvecklingsplaneringen för Stockholmsregionen har dock inte den detaljeringsgraden att den kan bidra till att förebygga våld av detta slag, vilket också torde vara skälet till att planeringen inte nämns i handlingsprogrammet.

I sammanhanget vill kontoret framhålla att vi bedriver ett aktivt arbete för att utveckla barn- och jämställdhetsperspektiven i planeringen.

Ärendet kommer att anmälas i regionplane- och trafiknämnden.

Folktandvården i Stockholms län AB har den 23 augusti 2005 avgett yttrande (bilaga)

Locum AB har den 31 augusti 2005 avgett följande yttrande.

”Locum AB ingår inte primärt i de målgrupper som anges i programmet. Oaktat detta kan det finnas viss anknytning till Locums verksamhet inte minst vid utformningen av den fysiska närmiljön i anslutning till landstingets fastigheter - syftet är att skapa trygghet i närmiljön genom ljusa och överblickbara ytor bland annat för att undvika överfallsrisker.”

AB Storstockholms Lokaltrafiks styrelse har den 30--31 augusti 2005 anfört att SL delar arbetsgruppens uppfattning att de initiativ som hittills tagits i samhället för att förbättra omhändertagandet av våldsutsatta kvinnor inte har varit tillräckliga. Ett praktiskt och konkret utformat handlingsprogram kan därför utgöra ett värdefullt stöd för i första hand anställda i vården, i deras möten med våldsutsatta kvinnor.

Inom SL pågår ett omfattande arbete för att minska risken att utsättas för våld i vårt trafiksystem. Ökad närvaro av synlig personal i SL-trafiken är en av de viktigaste åtgärderna för att öka tryggheten. Andra åtgärder som vidtas är bl.a. kameraövervakning, bygga bort otrygga miljöer, förbättrad ljussättning på stationer och hållplatser, inrättandet av en trygghetscentral, som inrättats för att hjälpa resenärer och egen personal i otrygga situationer.

2005-10-26

LS 0505-0801

Vad gäller omsorgen om våra egna anställda, så finns som en del av den samlade personalpolitiken ett antal policys och handlingsprogram. Dessa syftar till att minimera företeelser som t.ex. mobbing, sexuella trakasserier och kränkande särbehandling.

Fp-ledamoten antecknade följande särskilda uttalande.

”SL:s personal kommer i sitt arbete i kontakt med kvinnor som utsätts för våld. Vi ser därför en fördel med att personalen har kännedom om vad det innebär att befinna sig i en liknande situation och var de ska vända sig om de möter en våldsutsatt kvinna. Omhändertagande av våldsutsatta kvinnor är en del i SLL:s ansvarsområde och det bör därför inte finnas några hinder för att även SL:s personal tillägnar sig kunskaper inom detta område.”

Waxholms Ångfartygs AB har den 13 juni 2005 anfört att handlingsplanen främst behandlar hur misshandlade kvinnor och barn ska bemötas inom vård och omsorg. Den innehåller även ett avsnitt om kollektivtrafikens ansvar. Där framgår bl.a. WÅAB:s rapporteringsvägar och hur bolaget hanterar incidenter ombord. Rutinerna är väl inarbetade och följer av myndigheterna ställda krav på säkerheten ombord för såväl passagerare som besättning. WÅAB anser sig i och med det ha fungerande rutiner avseende hantering av våld mot kvinnor men är medvetna om problemet och kommer därför att vid behov anpassa hanteringen.

Stockholms läns sjukvårdsområde (SLSO) har den 25 respektive 31 augusti 2005 avgett yttranden (bilagor).

Danderyds sjukhus AB har den 25 augusti 2005 anfört att sjukhuset inget har att tillägga eller kommentera i ärendet. Det blir förhoppningsvis bättre för kvinnor i Stockholm när den nya mottagningen för våldtagna kvinnor öppnar på Södersjukhuset i oktober.

Karolinska Universitetssjukhuset har den 30 augusti 2005 avgett yttrande (bilaga).

Norrtälje sjukhus AB har den 23 augusti 2005 avgett följande yttrande.

”Representanter för Norrtälje sjukhus AB har läst ’Handlingsprogram för omhändertagande av våldsutsatta kvinnor’ och lämnat följande synpunkter.

Handlingsprogrammet är mycket bra utarbetat.

2005-10-26

LS 0505-0801

Vid införandet av programmet inom Stockholms läns landsting bör;

- centrala medel avsätts för utbildning och information,
- ett tydligt uppdrag lämnas till all berörd verksamhet för att utforma lokala handlingsprogram,
- vid genomförandet kopplas detta till avtal/uppdrag hos beställarorganisationen.”

Södersjukhuset AB har den 21 juni 2005 avgett följande yttrande.

”Södersjukhusets verksamhetsområden har alla mer eller mindre utarbetade rutiner för omhändertagande av våldsutsatta kvinnor, men utfärdade handlingsprogram finns endast hos de två verksamhetsområden där denna patientgrupp är vanligast förekommande, d.v.s. vid verksamhetsområdena Akuten och Kvinnosjukvård/förlossning. Det är också från dessa två verksamhetsområden som medarbetare har deltagit i projektgruppen och lämnat synpunkter på det landstingsövergripande handlingsprogrammet. Det är överläkare Agneta Zellbi från Kvinnosjukvård/förlossning samt kurator Gunilla Sefflin från Akuten.

Det är viktigt att sjukvården tar emot våldsutsatta kvinnor (liksom män) på ett kompetent sätt. Detta kräver mycket av vårdgivaren, inte minst i form av ekonomiska och personella resurser. Att ge det stöd en våldsutsatt kvinna behöver förutsätter en säkerhet hos personalen. En säkerhet bland annat kring vilken hjälp sjukvården kan ge, vilken hjälp patienten kan få utanför sjukhuset och inte minst en psykisk styrka att ge bästa möjliga omhändertagande såväl medicinskt som psykosocialt. Det framtagna handlingsprogrammet är ett utmärkt instrument att arbeta utifrån.

Södersjukhuset kuratorer planerar att i höst samlas och diskutera vad handlingsprogrammet kan ge för stöd vid framtagande av egna handlingsplaner. I detta forum kan de verksamhetsområden som har egna handlingsplaner ge de andra råd och stöd kring hur man når ut till övrig sjukvårdspersonal och kring vilken kompetensutveckling som erfordras.

Det är respektive verksamhetschef som ansvarar för rutinerna vid sitt verksamhetsområde. Handlingsprogrammet kommer därför också diskuteras i sjukhusets ledningsgrupp.”

Södertälje sjukhus har den 6 oktober 2005 avgett yttrande (bilaga).

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (ROKS)

har den 9 juni 2005 avgett yttrande (bilaga).

Riksförbundet för sexuellt likaberättigande (RFSL) har den 15 augusti 2005 avgett yttrande (bilaga).

2005-10-26

LS 0505-0801

RSMH Stockholms läns distrikt har den 25 augusti 2005 avgett yttrande (bilaga).

Rädda Barnen har den 24 augusti 2005 avgett följande yttrande.

”Vi glädjer oss över att ha fått handlingsprogrammet på remiss.

Vår första reflektion är att vi upplever förslaget som tungt och så detaljrikt att vi ifrågasätter möjligheterna att det skall tränga ut i alla ansvariga verksamheter och uppnå den samverkan som förslaget syftar till.

I förslaget finner vi på flera ställen att målgruppen benämns som ’våldsutsatta kvinnor och deras barn’.

Vi anser att detta förhållningssätt skall genomsyra hela förslaget och att handlingsprogrammets rubrik därför borde vara ’Handlingsprogram för våldsutsatta kvinnor och deras eventuella barn’.

Ett exempel på att barn kan ’glömmas bort’ finner vi på sidan 6 i förslaget till en haverikommission då en kvinna misshandlas till döds.

I våra fortsatta synpunkter koncentrerar vi oss på de våldsutsatta kvinnornas barn. Vi instämmer i förslagets betoning av samverkan mellan olika verksamheter, men vill speciellt lyfta fram de verksamheter som ser och möter praktiskt taget alla barn. Det vill säga BVC, förskolan och skolan.

Den modell av lokala samverkansgrupper som fortfarande finns på några håll inom landstingsområdet och som initierades på 1990-talet utifrån ett uppdrag från Länsstyrelsen (Stina Törnell - Sandberg) tror vi kan vara en konkret framkomlig väg till fördjupat samarbete.

Ett exempel på arbetsuppgift för en sådan lokal arbetsgrupp skulle kunna vara att ge även förskolan och skolan kunskap om de skyldigheter som gäller anmälningar då barn misstänks fara illa.

Rädda Barnen i Stockholms län ser fram emot ett fortsatt gott samarbete i de frågor som berör barnens situation i vårt landstingsområde.”

SRF Stockholms och Gotlands län har den 3 juni 2005 avgett yttrande (bilaga).

2005-10-26

LS 0505-0801

Stockholms stift, Svenska kyrkan har den 5 september 2005 avgett yttrande (bilaga).

Brottsoffermyndigheten har den 9 september 2005 avgett yttrande (bilaga).

Kvinnofrid/FriZon Södertälje har den 23 augusti 2005 avgett följande yttrande.

”Vårt samlade omdöme om förslaget till handlingsprogram är att det är väl genomarbetat och bidrar till klarhet och förtydligande på många punkter tex. vad gäller sekretess och ansvarsfördelning mellan myndigheter. De förslag till frågor och checklistor som finns med tycker vi stämmer med våra erfarenheter från möten med våldsutsatt kvinnor och barn. Vi tror handlingsprogrammet kan bli till stöd i det vardagliga arbetet kompletterat med lokala arbetsplaner. Problemet med alla typer av handlingsplaner och checklistor är ju att de lätt blir liggande utan att praktiskt bli till användning. Det finns mycket kunskap bakom det nerskrivna men för att det verkligen ska landa i verksamheter krävs inte bara utbildningar utan också praktik. Vi har inom vår enhet flerårig erfarenhet av att utbilda och informera inom socialtjänsten. Trots kurser och kompetensutvecklingar är det som om gamla rutiner sitter i när man inte jobbar med denna grupp dagligdags. Det är som att detta faktum att så många kvinnor och barn utsätts för våld av sin man, pappa, eller f.d. man är så obehagligt att ta till sig att man värjer sig tills man träffat så många drabbade att det inte går att låta bli att inse vad det handlar om. Och att det kräver kunskap, mod, pengar, i viss mån anorlunda handlingsätt och rutiner...

Det är bra att handlingsprogrammet pekar ut att det förebyggande arbetet är viktigt och att ar det är en viktig del i folkhälsoarbetet. Vi skulle också vilja att man betonar kopplingen till jämställdhet mer. Kanske kunde man ha tagit upp mer om mänskliga rättigheter och kvinnor/flickor utsatta för hedersrelaterat förtryck. Hur kan landstinget som är en jätteorganisation bidra till opinionsbildning och förändring av attityder? Det kanske inte ingår i uppdraget?

Vår erfarenhet när vi utbildar och informerar om dessa frågor är att man väldigt tydligt måste betona att det ofta handlar om psykiskt våld och att detta kan vara minst lika nedbrytande. Många kvinnor har sagt ’jag önskar nästan att han slog mig så det skulle bli tydligt.’ Handlingsprogrammet skulle kunna trycka mer på detta med psykiskt våld.

Avsnittet om samverkan tycker vi är ett bra försök att analysera detta som är så svårt och självklart på samma gång. Idén om ’haverikommission’ är bra.”

Rikskvinnocentrum (RKC) har den 16 juni 2005 avgett yttrande (bilaga).

2005-10-26

LS 0505-0801

Socialtjänstnämnden i Stockholms stad har den 23 augusti 2005 avgett yttrande enligt socialtjänstförvaltningens tjänsteutlåtande (bilaga).

Botkyrka kommun har den 30 augusti 2005 avgett yttrande (bilaga).

Sigtuna kommun har den 6 september 2005 avgett yttrande (bilaga).

Landstingsrådsberedningen behandlade ärendet den 26 oktober 2005.

2005-10-26

LS 0505-0801

Bilageförteckning

1. Handlingsprogram	
2. Bitr. landstingsdirektörens tjänsteutlåtande	2005-08-09
3. Kultur- och utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande	2005-08-03
4. Folktandvården Stockholms län AB yttrande	2005-08-23
5. Stockholms läns sjukvårdsområdes yttranden	2005-08-25 2005-08-31
6. Karolinska Universitetssjukhusets yttrande	2005-08-30
7. Södertälje sjukhus yttrande	2005-10-06
8. Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer (ROKS)	2005-06-09
9. Riksförbundet för sexuellt likaberättigande (RFSL)	2005-08-15
10. RSMH Stockholms läns distrikt	2005-08-25
11. SRF Stockholms och Gotlands län	2005-06-03
12. Stockholms stift Svenska kyrkan	2005-09-05
13. Brottsoffermyndigheten	2005-09-09
14. Rikskvinnocentrum (RKC)	2005-06-16
15. Socialtjänstförvaltningen i Stockholms stad tjänsteutlåtande	2005-08-09
16. Botkyrka kommun, Socialtjänstförvaltningens tjänsteutlåtande	2005-08-09
17. Sigtuna kommun, Kommunstyrelsens socialtjänstutskott	2005-09-05